

Az európai rongypapír mérete és méretezése a kezdetektől a 16. század végéig és ennek hatásai a papír- és vízjelkutatás tudományára

Rábai Krisztina

Középkorász-klasszika filológus, egyetemi docens, SZTE-BTK Történeti Segédtudományok
Tanszék

rabaikri@hist.u-szeged.hu

“Az ellenkező neműek szemrevételezésekor az emberek hajlamosak arra, hogy nagyon ügyeljenek az elülső és a hátsó oldal közötti különbségre; a papírlapok szemrevételezésénél viszont, úgy tűnik, nem törődnek vele, pedig a különbség ugyanolyan fontos. Ha azt próbálsz eldönteni, hogy a papírlapok mind ugyanabból a formából [merítő szitából] származnak-e, akkor segít, ha elég szakértelemmel rendelkezel a fizikai jelek értelmezéséhez, és ugyanabból az irányból nézed a tárgyakat (a vízjelek is szexik!).”

Neil Harris: *Paper and Watermarks as Bibliographical Evidence*

Bolognában, a városi múzeum lapidarium-ában még napjainkban is látható az a kő (pontosabban annak a kőnek a – feltehetőleg – 16. századi másolata), amely a 14. században arra szolgált, hogy a városban és a környékén készített papír (vagy a merítéshez használt sziták) méretét szabályozza. Ezzel párhuzamosan az 1389-es városi *statutum* szövegesen is megfogalmazza a papírgyártással kapcsolatban tanúsított kívánalmakat, felhívva a gyártók figyelmét, hogy ehhez, a közszemlére kihelyezett mértékhez igazodjanak.

Ez az első ismert szabályozás a rongypapír méretére vonatkozóan, ami az utókorra maradt. Ezen négy féle méretet különítettek el (“inperialle, reale, meçane, reçute”).

Az európai papírgyártás mestersége és a papír használata alapvetően itáliai (és spanyol) területekről terjedt el a kontinensen, ahol a 13. században kezdték el az arab közvetítéssel érkezett új mesterség gyakorlását elsőként Fabriano városában. A papírnak, mint íráshordozónak, a 15. századtól pedig mint a nyomtatott szó terjesztőjének óriási jelentősége van az emberiség történetében.

A papírkészítés – mint “új” mesterség – fortélyai évtizedeken keresztül titkosak voltak, a mesteremberek vándorlásával terjedt el a papírgyártás Európa-szerte. Ezek a kézművesek vitték magukkal alapvető eszközeiket is (vagy azok készítésének tudását). Az itáliai papír dominanciája azonban még évszázadokon keresztül megfigyelhető; a középkorban a papír minőségének garanciája itáliai származása.

A méretezés szabályozására vonatkozóan rendelkezünk ugyan néhány írott forrással a korai időszakra vonatkozóan, de alapvetően a kézzel készült papír vizsgálata révén tudunk következtetéseket levonni a tényleges mérettel kapcsolatban. Ez a folyamat – természetesen – nem olyan egyszerű, mint hangzik; meglehetősen munkai igényes és kevésbé szórakoztató

feladat. Sajnálatos módon a rongypapírt őrző intézményekben nem fektetnek különösebb hangsúlyt az íráshordozó vizsgálatára és részletesebb leírására.

Az előadás során egyrészt szeretném felvázolni, milyen szempontrendszer alapján érdemes vizsgálni a papírt, miért fontos a pontos méret meghatározása, milyen nehézségekbe ütközik a kutató és milyen fogódzói vannak.

Mennyire és mikortól létezett egységes szabályozás a papírgyártás területén?

Milyen méretekkel dolgoztak a gyártók és honnan eredeztethetőek ezek?

Mi ennek a jelentősége és hogyan hat ez napjainkban?